

17. 6. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Principy restorativní justice jako další možnost pomoci obětem trestné činnosti

Pojem restorativní justice vychází z myšlenky, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob. Trestný čin narušil sociální vztah mezi pachatelem, obětí a dotčenou společností a restorativní justice umožňuje těm, kteří byli tímto činem nejvíce dotčeni (především poškozeným), vzít „spravedlnost do svých rukou“. Princip restorativní justice se začal rozvíjet v polovině 80. let 20. století, a to nejprve v Kanadě a USA, a postupně začal pronikat i do západní Evropy.

Nejedná se o nějaký ucelený systém reakce společnosti na trestnou činnost, neboť každá země si tento princip upravuje dle svých možností. Restorativní justice působí vedle klasické trestní justice (retributivní justice) nebo ji vhodným způsobem doplňuje a nepředstavuje tak konkrétní paralelní systém.

Oběť jako středobod zájmu

Pojem restorativní justice se od klasické retributivní, trestající justice liší právě tím, že se snaží změnit pohled společnosti na samotný trestný čin a vést tak společnost k adekvátní reakci na růst kriminality. Howard Zehr definuje restorativní justici takto: *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální míře zapojuje všechny, kterých se daná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální, možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“*^[1]

Restorativní justice vnímá konflikt mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem jako určitý sociální konflikt. Vychází z myšlenky, že trestný čin nemá být chápán jako porušení společenského pořádku, ale jako újma, která byla způsobena oběti. Jedná se o poškození jedné osoby jinou, a ne o útok na stát. V novém pojetí není odpovědnost za řešení problému již jen v rukou státu, ale přestože odstranění konfliktu je v zájmu celé společnosti, umožňuje poškozenému, aby se aktivně podílel na prosazení spravedlnosti. V rámci restorativní justice má tak pachatel i oběť prostor ke vzájemné komunikaci, pachatel má příležitost převzít zodpovědnost za svůj skutek i jeho následky a zúčastněné strany se mohou dohodnout na způsobu, jak situaci napravit a předejít recidivě. Z tohoto principu potom vychází alternativní tresty a alternativní způsoby řešení trestních věcí.^[2]

Restorativní justice je často považována za vhodný přístup pro oběti trestných činů, protože klade důraz na jejich potřeby a aktivní zapojení do procesu. Tento přístup umožňuje obětem vyjádřit své pocity, obavy a potřeby přímo před pachatelem, což může přinést pocit zadostiučinění i jinak než pouhým potrestáním pachatele. Na rozdíl od tradičního trestního systému, který se soustředí na trestání pachatele, restorativní justice se snaží obnovit narušené vztahy a napravit škody způsobené trestným činem. Oběti mají možnost přímé konfrontace s pachatelem, což může vést k pocitu zmocnění a uzavření traumatických zážitků.

Dalším argumentem pro restorativní justice je její schopnost poskytnout obětem konkrétní a přímé

odškodnění. Tento přístup zahrnuje dohodu o nápravě, která může obsahovat finanční kompenzaci, omluvu nebo komunitní služby, což přispívá k obnovení pocitu spravedlnosti. Restorativní procesy podporují dialog a porozumění, čímž snižují pravděpodobnost opakování trestné činnosti a přispívají k dlouhodobé prevenci kriminality. Oběti tak získávají aktivní roli v procesu spravedlnosti, což napomáhá jejich psychickému uzdravení a celkovému zlepšení jejich situace po traumatickém zážitku. Rozdíl mezi restorativní justicí a podporou obětí spočívá vtom, že restorativní justice je komplexnější a se soustřeďuje zároveň i na pomoc pachatelům.[3]

Principy restorativní justice

Základní principy restorativní justice lze shrnout takto:

- Zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právních a morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti.
- Škodu způsobenou oběti je třeba chápat široce, jde o újmu materiální, fyzickou, psychickou, o ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.
- Reakce na zločin má přispět ke snížení (odstranění) této škody a hrozby.
- Hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin nemá být potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti.
- Tendence ke zpřísnování trestní represe (ukládání přísnějších trestů) je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů.
- Pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody (na odstranění škodlivých následků trestného činu) a mají mu přitom být zachována všechna práva jako ostatním občanům.
- Jestliže pachatel nehodlá participovat na tomto odstranění následků (na náhradě škody), je k tomu donucen soudem.
- Státní orgány (orgány činné v trestním řízení) se mají v systému restorativní justice angažovat pouze tehdy, jestliže čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli nebo jestliže spáchaný trestný čin je takového druhu (závažnosti), že klasický trestní proces je nezbytný.
- Oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.[4]

Prvky restorativní justice v českém právním řádu

Jakkoli stále vycházíme z toho, že účelem trestního řízení je, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni, tak alternativní postupy v českém trestním právu je možné sledovat až po roce 1989, po pádu totalitního režimu, kdy docházelo k výrazným ekonomickým, kulturním i sociálním změnám. Tyto změny ovlivnily všechny oblasti života společnosti, tedy i celý trestněprávní systém, který po roce 1989 prošel značnou modernizací. Trestní právo České republiky je založeno na tradičním kontinentálním systému. Díky tomu byl celý průběh modernizace značně pomalý a právní úprava nebyla dosti pružná a nedávala příliš volnosti policejním orgánům, státním zástupcům, ani soudům při hledání vhodného postupu pro řešení trestněprávních věcí.[5]

Některé restorativní postupy a metody jsou již legislativně zakotveny v zákoně č. [140/1961](#) Sb., trestní zákon a v zákoně č. [141/1961](#) Sb., trestní řád, a také v jiných právních předpisech. Jedná se zejména o instituty narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání v procesním právu, v právu hmotném potom podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, apod. Dalším důležitým krokem ve vztahu k realizaci

principu restorativní justice bylo přijetí zákona č. [257/2000](#) Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. ledna 2001 a samozřejmě po letech diskuzí přijetí zákona č. [218/2003](#) Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2004.

Závěr

Při hodnocení vhodnosti celkového konceptu restorativní justice je často upozorňováno na hlavní problém, že v systému restorativní justice je možno řešit jen méně závažné případy trestné činnosti, a že u značné části pachatelů nelze očekávat pochopení podstaty restorativní justice, neboť její metody budou vnímat jako projevy určité slabosti nebo bezradnosti společnosti. Oprávněné pochybnosti se týkají i reálnosti požadavků, aby v rámci restorativní justice docházelo k úplnému obnovení vztahů narušených trestným činem (patrně jen obtížně lze zapomenout na šokující psychickou újmu nebo dosáhnout plného společenského uplatnění oběti, která utrpěla závažnou újmu na zdraví).

Principy restorativní justice jsou však obecně pro oběti vhodné, protože kladou důraz na jejich potřeby a aktivní zapojení do procesu, což umožňuje vyjádřit pocity a potřeby přímo před pachatelem a přináší pocit uznání a napravení psychického zdraví. Na rozdíl od tradičního systému, který se soustředí na trestání, se restorativní justice snaží obnovit narušené vztahy a napravit škody. Oběti získávají konkrétní a přímé odškodnění, jako je finanční kompenzace nebo omluva, což přispívá k pocitu spravedlnosti a snižuje pravděpodobnost opakování trestné činnosti. Tento přístup podporuje dialog a porozumění, čímž napomáhá psychickému uzdravení obětí a zlepšení jejich situace. Pokud bychom však zanevřeli na koncepci retributivní justice a nahradili ji spravedlností restorativní, mohlo by dojít k přílišnému uvolnění případně i k opuštění klasických zásad trestního práva a to by, alespoň se tak domníváme, přineslo velké nebezpečí ve fungování trestního práva. Mělo by docházet k většímu vlivu restorativní justice do systému trestního práva, ale čas pro úplné opuštění zásad tradičního procesu ještě nenastal a ani tyto zásady nelze jen tak bez rozmyslu měnit.

Mgr. Tomáš Vanča,
advokátní koncipient

[Advokátní kancelář Kartusová Legal](#)

Vodičkova 791/41
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777 228 557
e-mail: kartusova@kartusovalegal.cz

[1] Zehr, Howard. Restorative justice. 1985.

[2] Menkel-Meadow, Carrie. "Restorative justice: What is it and does it work?." Annu. Rev. Law Soc. Sci. 3 (2007): 161-187.

[3] Konečná, Tereza. "Vybrané otázky restorativní justice v České republice." Časopis pro právní vědu a praxi 23.2 (2015): 131-137.

[4] Restorative Justice Handbook (Statement submitted by the Alliance of Non - governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Vienna, 10-17 April 2000.

[5] ROZUM, Jan. "Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice." KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci (2003): 41-54.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)